

מחווון לשאלון בהיסטוריה, לימודי בחירה, קיץ תש"ף, מס' 022382

הנחיות כלליות:

- * במחווון מובאות הנחיות למעריכים של הבחינה במועד זה בלבד.
- * שינויים יימסרו בתדריכים בעל פה ובשיחות הכוונה עם המעריכים הבכירים.
- * במחווון לא הובאו כל האפשרויות לתשובה נכונה, אלא רק מבחר תשובות. לכן אם תלמיד משיב תשובה שאינה במחווון ואינה מוכרת למעריך, על המעריך לבדוק בספרים, ואם יש צורך – להתייעץ עם מעריך בכיר.
- * המחווון נועד בעיקר לקביעת מסגרת בנוגע למספר הרכיבים הנדרש בכל סעיף כדי לזכות את התלמיד במלוא הנקודות (על פי טיב התשובה).
- * בכל סעיף יש להקפיד על ניקוד על פי ההנחיות בכתב ועל פי ההנחיות שיימסרו בתדריכים במרב"ד.
- * אם תלמיד מילא את כל המטלות הנדרשות אך לא הפריד בין מטלות שונות, כפי שנדרש בשאלה, אלא כרך אותן זו בזו – יש לקבל את התשובה, ואין להפחית לו נקודות.
- * ההנחיות במחווון מנוסחות בלשון זכר, ומכוונות למעריכים ולמעריכות כאחד.

תזכורת: הגדרות למטלות בבחינה

- * **הצג/תאר** – הצגה/תיאור של התופעה, הפעולה, האירוע, התהליך הנדרשים בשאלה, בלי להסביר את הסיבות להתהוותם או את התוצאות/השפעות שלהם. זהו מעין "צילום תמונת מצב" (מאפיינים, משתתפים, זמן, מקום).
- * **הסבר** – הבהרה, פירוש של העניין המבוקש; סיבות/גורמים שהביאו לתהליך/לפעולה/לאירוע; תוצאות/השפעות של העניין המבוקש.
- * **השווה** – יש להשוות בין שני עניינים מבוקשים, על פי קריטריונים, ולהבהיר את הדומה ואת השונה בכל אחד מן הקריטריונים שהוצעו.
- * **הדגם** – הבאת דוגמה הממחישה ומבהירה את העניין המבוקש (יש לתת דוגמה מפורטת, ואין להסתפק בהכללה).

השפעת מלחמת העולם הראשונה על הפרט / האדם

הנבחן צריך לענות על שתיים מן השאלות 1-3.

1. גילוייה מחדש של מגפת השפעת הגדולה / ג' ביגר

א. הבא שני נימוקים התומכים בכל אחת מן העמדות

יש קשר

- המגפה החלה בארצות הברית, וחיילים אמריקנים שנדבקו בוירוס העבירו אותו לאירופה.
- וירולוג בריטי טוען שהמגפה נוצרה בגלל הצפיפות שבה חיו החיילים בחפירות בחזית המערבית.
- האוכלוסייה הייתה מותשת מן המלחמה וחולשת האזרחים היוותה קרקע פורייה להדבקות.
- התפשטות המחלה נגרמה בשל העברת כוחות וציוד במסגרת המלחמה.

אין קשר

- המגפה התפשטה למדינות שלא נלחמו, ושם דווקא הייתה קטלנית יותר.
- המגפה הגיעה למקומות נידחים שאליהם לא הגיעו הכוחות.

ב. הסבר שלושה גורמים שבגללם נשכחה מגפת השפעת

- המלחמה האפילה על המגפה. אירועים אחרים נותרו בזיכרון ההיסטורי.
- לא הוקמו אתרי זיכרון ציבוריים.
- אופייה החולף של השפעת — הסתיימה כעבור כשנה. טראומה נקודתית מאוד.
- השפעת מזוהה עם הצטננות חורפית ואינה צרובה בתודעה כמחלה קטלנית.
- המוות משפעת נתפס כלא הרואי, לעומת החיילים שנפלו בקרב.
- רוב המתים היו צעירים. לא מתו מנהיגים, לא מתו אנשים מפורסמים.
- הממסד הרפואי העדיף לשכוח את חולשתו.

הסבר מדוע נוצר הזיכרון מחדש

- זיכרון חדש בעקבות התפרצויות חדשות של מגפות (שפעת העופות, סארס...).
- הממשלות רוצות להמחיש לציבור את הסכנה.
- מחקר מחדש במסגרת מחקרים על וירוסים, כדי להתמודד טוב יותר עם מגפות עתידיות.

2. "התגייסות כלכלית וחברתית במלחמת העולם הראשונה" / ע' אבנר

א. הצג שלושה אתגרים בתחום הכלכלי-חברתי שנוצרו בעקבות המלחמה

- קושי בגיוס כוח אדם גדול לזמן ארוך. קשה לשכנע אנשים להקריב את חייהם.
 - גיוס הון.
 - מחסור באספקת צורכי המלחמה — התעשייה לא הייתה ערוכה למלחמה מסוג חדש, התעשייה לא הייתה ערוכה לייצור המוני של תחמושת.
 - מחסור בידיים עובדות בגלל גיוס ההמונים.
 - מחסור במזון — האתגר הקשה ביותר. חייבים לאכול, קשה לאגור, לא היו מלאים גדולים, מחסור במוצרים שקשורים בחקלאות.
 - מחסור בדיור למגורים משום שכל המאמץ הושקע במלחמה על חשבון השוק האזרחי, מצב שגרם לעלייה במחירי שכר הדירה.
 - מצב שמערער את יסודות החשיבה הליברלית — קדושת הקניין הפרטי / הבחנה בין לוחמים לאזרחים.
- [אפשר לקבל גם תשובות המתייחסות לתקופה שלאחר המלחמה]
- #### הסבר את דרכי ההתמודדות של המדינות עם שניים מן האתגרים שהצגת
- גיוס — חוץ מגיוס החובה, אנשים התגייסו מתוך תחושת הכבוד והנאמנות ליחידה ולמולדת. מסורת צבאית ארוכת שנים במדינות. הקמת יחידות מתנדבים מאותו מקום, מאותו משלח יד, תעמולת גיוס שהדגישה את המחויבות לאומה, לחץ דעת הקהל להתגייס.

- צורכי המלחמה — הוקמו סוכנויות ממשלתיות לתיאום האספקה והייצור, היה שיתוף פעולה בין התעשיינים, שהפסיקו באופן זמני את התחרות ביניהם. לאחר היערכות הם עברו לייצור המוני ולכלכלת מלחמה.
 - מחסור בידיים עובדות — הכנסת פועלים לא מיומנים ונשים. הייצור בסדרות ארוכות וזרות הפחית את הצורך בפועלים מיומנים.
 - מחסור במזון ומחסור בדיוור — קיצוב ופיקוח על המחירים. בבריטניה הגיע רוב המזון מעבר לים, והייתה בעיה להבטיח את נתיבי השיט. ביבשת אירופה הורגש מחסור במוצרי מזון מן החקלאות. בעיקר בגרמניה ואוסטריה שלא הצליחו לעמוד בסיפוק הצרכים. חוסר התמודדות שהוביל גם הוא לרעב.
- ב. למציאות שנוצרה במלחמת העולם הראשונה הייתה גם השפעה חיובית. הסבר, והבא שתי דוגמאות**
- סולידריות לאומית — גישור על פני פערים מעמדיים. שוויון בין כל הגברים נבע ממשטר גיוס החובה. תחושת שותפות גורל וחישול הרוח האזרחית והצבאית.
 - עבודת נשים — נשים רבות יצאו לעבודה והשתלבו בתעשיית המלחמה (לא עבודות מסורתיות של נשים).
 - "סוציאליזם של מלחמה" — יצירת שוויון מעמדי, שיפור במעמד הפועלים.

3. "ילדים וילדות ביישוב היהודי בארץ-ישראל בזמן מלחמת העולם הראשונה" / ז' שנקלובסקי

- א. הצג שניים מן הקשיים שחוו הילדים בארץ-ישראל בזמן מלחמת העולם הראשונה**
- ערעור המציאות המוכרת התמודדות עם הורים שהתעתמו, הסתתרו, גורשו, או נאסרו. אב שגויס. גירוש המשפחה כולה.
 - קושי כלכלי: חוויות של עוני ומחסור. לעיתים רעב, עקב הפסקת החלוקה, או הורים שהיו איכרים ונפגעו.
 - לעיתים התנסות במלחמה ממש — הימצאות בקו האש. / חרדה קיומית, פחד ממוות — במפגש עם שדה הקרב.
 - יתמות — מוות של הורים (אחד או שניהם) הורים שהתאבדו או נפטרו מרעב וממחלות.
 - היפוך תפקידים בין ילדים למבוגרים במשפחה. / ילדים צעירים נדרשו לגלות בגרות. הם היו שותפים לסוד, לחרדה ולאחריות לגורל הוריהם.
 - התערערות הביטחון בתא המשפחתי.
 - חשיפה למוות ולאבל בלי מנגנונים מתווכים.
- הסבר כיצד התמודדו עם הקשיים שהצגת**
- יציאה לעבודה.
 - גנבת מזון.
 - הסתמכות על ארגוני צדקה שחילקו מזון לנזקקים (שהייתה חוויה משפילה).
 - מוסדות שטיפלו ביתומים: בתי יתומים, בתי הספר קיבלו עליהם אחריות לילדים — כלכלת הילדים מכספי תרומות (הג'וינט), מורים דאגו לכלכלה וביגוד לתלמידיהם. וגם לתרופות (למשל כינין נגד מלריה) ומקום לינה כשהיה צריך.

ב. הסבר את הציטוט, והבא שתי דוגמאות למהפכות או לשינויים שהתרחשו בארץ בתחום החינוך בארץ-ישראל בזמן המלחמה

- המלחמה אפשרה להכניס מהפכות ושינויים כי לא היה פיקוח. המורים יכלו ליזום דברים חדשים. בתלמוד תורה בירושלים התקבלו מורים צעירים; במקום מערכת חינוך בנוסח חדר, הכניסו מערכת חינוך מודרנית ששילבה לימודי קודש עם חול. בבתי הספר נערכו ניסויים, למשל בחינוך עמלני.
- בין המורים לתלמידים נוצרו יחסי קרבה שלא היו יכולים להתקיים בימים רגילים (למשל המגורשים שחיו בכפר סבא).
- היו מורים שניצלו את המצב להמשך פיתוח בית הספר העברי (אחרי מלחמת השפות).